

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2011/03/„tori-tudos-trio“-a-centa-kozep-europai-tanarakademia-es-a-nemzeti-tankonyvkiado-vetelkedoje-02-01-11/>

„Töri Tudós Trió”

A CENTA Közép-európai Tanárákadémia és a Nemzeti Tankönyvkiadó vetélkedője

Az első forduló eredményei

A CENTA Közép-Európai Tanárákadémia és a Nemzeti Tankönyvkiadó 2010 őszén „Töri Tudós Trió” címmel történelmi vetélkedőt hirdetett hetedik és nyolcadikos osztályosok számára. A háromfordulós vetélkedő középpontjában a XIX. század sokoldalú megismerése, a tanulók történelmi műveltségének elmélyítése, az önálló ismeretszerzés képességének fejlesztése áll. A versenyre – ahogy a kiírás címe is sejteti – háromfős csapatok küldhettek benevezéseket.

A feladatsorokat a Nemzeti Tankönyvkiadó és a CENTA honlapjáról lehetett letölteni. A tanulók és a felkészítő tanárok lelkesedése a szervezőket is meglepte. A szellemi megmérettetésre a megadott határidő végéig száznyolcvannyolc csapat küldte el a benevezését, a feladatlapokat 15 tanár három napon át javította.

A dolgozatok részeként beérkezett esszék és a gyönyörű rajzok azt mutatják, hogy a pályázók nemcsak alaposan elmélyültek a témában, de képesek kreatívan is dolgozni. Az összeállított feladatlapok a tanárok véleménye szerint nagyon jól sikerültek, így azokat tanórára és tehetséggondozásra is ajánlani tudjuk.

Gratulálunk azoknak, akik továbbjutottak a második fordulóra, és szeretnénk további munkára, kutatásra ösztönözni őket, mivel ez a küzdelem háromfordulós, és a legjobbak a verseny döntőjében a Nemzeti Tankönyvkiadóban adhatnak majd számot tudásukról, felkészültségükről. Ezúton is szeretnénk megköszönni a felkészítő tanárok áldozatkészségét, munkavállalását, és elismerésünket fejezzük ki azoknak a résztvevőknek is, akik most nem jutottak tovább, hiszen megszerzett tudásukkal saját magukat tették gazdagabbá.

A tanév – és sokak számára az általános iskolai tanulmányok – lezárását egy sikeresen teljesített szellemi vetélkedő nyilvánvalóan szebbé, emlékezetesebbé fogja

„Töri Tudós Trió” – A CENTA Közép-európai Tanarakadémia és a Nemzeti Tankönyvkiadó vetélkedője

teni. Jó felkészülést kívánunk tehát a második fordulóra jutott csapatoknak, közülük kerül majd ki az a tíz trió, akikkel a döntőben találkozunk, még a tanév vége előtt!

(Bartos Károlynak, a Nemzeti Tankönyvkiadó szerkesztőjének és Csepela Jánosnének, a CENTA Közép-európai Tanarakadémia történelemtanári szekciójának vezetőjének a tudósítása nyomán.)

Az eredmények elérhetők portálunkon (www.tortenelemtanitas.hu) valamint a Nemzeti Tankönyvkiadó honlapján (www.ntk.hu/tartalom/list/10801/50061173), ahonnan az első forduló feladatainak megoldókulcsa és a második forduló feladatai is letölthetőek.

Szerkesztőségünk is gratulál a továbbjutóknak, és további jó versenyzést kíván.

A versenyzők igényességének és felkészültségének bemutatására mellékelünk néhány feladatmegoldást – természetesen a teljesség igénye nélkül – a továbbjutott csapatok legötletesebb és legalaposabb munkáiból.

A feladatok címét illetve a kérdéseket aláhúzással jelöltük, ez alatt pedig a bemutatott megoldást beküldő csapatok nevét és adatait is megadtuk. *(A cikkben közreadott anyag csak ízelítő - a Nemzeti Tankönyvkiadó oldalán egy bővebb válogatást is találhatnak a legjobbnak ítélt megoldásokból.)*

Pest-Buda a XIX. század elején

ARGONAUTÁK – Budapest, Angol Tagozatos Általános Iskola

Határozzátok meg Pest és Buda népességnövekedésének ütemét!

a) Mely időszakban volt nagyobb arányú a növekedés? **1800 és 1820 között.**

45%-kal nőtt a lakosság száma. (1820 és 1830 között csak 30%-kal nőtt.)

b) Hogyan alakult a két város népességének aránya?

A két város népessége a vizsgált évtizedekben folyamatosan növekedett. Ugyanakkor Pest esetében sokkal dinamikusabb a népességnövekedés (harminc év alatt több mint a duplájára nő), míg Budán a lakosság számának növekedése 1820 és 1830 között a korábbi évtizedekhez képest lelassul (kb. a felére csökken).

c) Milyen politikai, gazdasági és földrajzi tényezők játszottak szerepet a változásokban?

A XIX. század elején (napóleoni háborúk: fellendülés és válság) zajló gazdaság és a népesség gyarapodásnak eredményeként nőtt a városok jelentősége Magyarországon. Buda (Óbuda) és Pest százezer főt elérő népességével az ország gazdasági (kereskedelmi) központjává vált. Az ország mezőgazdasági termékei iránt fokozódó kereslet, a növekvő agrárkivitel (búza, gyapjú, bor), az agrárkonjunktúra legfőbb haszonélvezője lesz az országban (a legtöbb agrárfelesleget produkáló Alföldnek a kivitel irányába eső peremén), a kivitelben-szállításban legfontosabb szerepet játszó Duna vízi útja mellett a mezőgazdasági termékek legjelentősebb árugyűjtő, feldolgozó, kereskedő központja. Vásárai országos híreik, arra az ország egész területéről, s külföldről is érkeznek eladók-vevők.

Számos földrajzi tényező is hozzájárult a népességnövekedéshez: Duna (hajóhid), ország középpontja, Pest sík fekvése.

A nemzeti ébredés, a nemzeti öntudatosodás ekkor indult meg erőteljesebben. A város magyarosodásával és a nagyobb tömegek polgárosodásával együtt növekedett Pest-Buda politikai jelentősége. A város törzslakossága, a német ajkú polgárság elmagyarosodásában fontos tényező volt a "korszellem", a nemzeti nyelvet, tudatot és a külsőségeket is terjesztő politikai divat, vagyis az országot vezető nemesség politikai céljainak elfogadása.

Jelöljétek a vaktérképen Széchenyi István utazásaihoz kapcsolódó 10 helyszínt indoklással!

MÁRCIUSI IFJAK – Szombathely, Paragvári Utcai Általános Iskola

6. Jelöljétek a vaktérképen Széchenyi István utazásaihoz kapcsolódó tíz helyszínt indoklással!

1.	London	"Angliában mindig három dolog van, amit az emberek még (1815) nem tudtak csinálni: az alkalmasság, a gép és a létezés."
2.	Róma	egy szép hölgyet követve leutazva Itáliát, Rómába. (1817)
3.	Svájc	Bejáratos a király udvarába. (1814)
4.	Marathóni	Felkeresi a görög-perzsa háború egyik fontos helyszínét.
5.	Thermopülai	Felkeresi a görög-perzsa háború egyik fontos helyszínét.
6.	Trója	Felkeresi Homérosz Illiászának helyszínét.
7.	Párizs	Bemutatják a francia királynak (1825)
8.	Szicília	Kulturális-történelmi emlékek felkeresése. (1818-19)
9.	Konstantinápoly	A Kib mecsét felkeresése.
10.	Érdély	Falálkozás Wenzeliny Miklóssal (1821), Eredetileg látványos célszél utazott ide.

Mi volt a nyelvújítók célja?

KÖRÖSIEK – Tatabánya, Kertvárosi ÁMK Körösi Csoma Sándor Általános Iskolája

A nyelvújítás célja

A felvilágosodás és a II. József nyelvrendelete elleni tiltakozás hatására a XIX. század elején kibontakozott a **nyelvújítási mozgalom**.

Felismerték, hogy a szellemi élet csak akkor lendülhet fel, ha művelése a majdan mindenki számára érthető anyanyelven történik, a korabeli magyar nyelv viszont nem volt elég árnyalt ahhoz, hogy a hivatalos latin vagy a mellette használatos német helyébe léphessen. Bár a korszak elején a magyar nyelvet mint kötelező tárgyat bevezették a közép-és felső iskolákban(1792), még sok mindennek kellett történnie, hogy alkalmassá váljon arra, hogy az országgyűlés hivatalos nyelvvé tehesse(1844).

A(legfőbb) **cél az volt**, hogy nyelvünket új szavak alkotásával, a latin és német szavak lecserélésével alkalmassá tegye a mindennapi használatra.

A felvilágosodás hajnalán **Bessenyei György** több írásában sürgette az anyanyelven való művelődés lehetőségének megteremtését. **Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem**- írta 1778 a Magyarság című cikkében. A szépirok, költők és a tudós szakírok (filozófiai, orvosi, hadi) sora csatlakozott a nyelvújítókhoz. Megindult a magyar nyelvű hírlapirodalom, folyóiratok születtek (a nyelvújításhoz kapcsolódó publikációk szempontjából a legjelentősebbek: 1788-tól a Magyar Museum és 1817-től a **Tudományos Gyűjtemény**), 1830-tól megkezdte működését **Magyar Tudós Társaság**, a Magyar Tudományos Akadémia elődje.

Pályázatokon a nyelvvel kapcsolatos pályaművek mérettek meg, viták zajlottak- a nyelvújítás mindennek nyomán **közüggé** vált.

A **nyelvújító harc vezére**- elméleti felkészültsége és munkásságával kivívott tekintélye révén- **Kazinczy Ferenc** lett.

Az **anyanyelv** pedig ekkortól a nyelvközösség **nemzeti létének bizonyságául is szolgált**.

A **nyelvújítás legfőbb eredménye** az a felbecsülhetetlen méretű és értékű szókincs bővülés, amely nélkül ma, nehezen tudnánk magyarul beszélni.

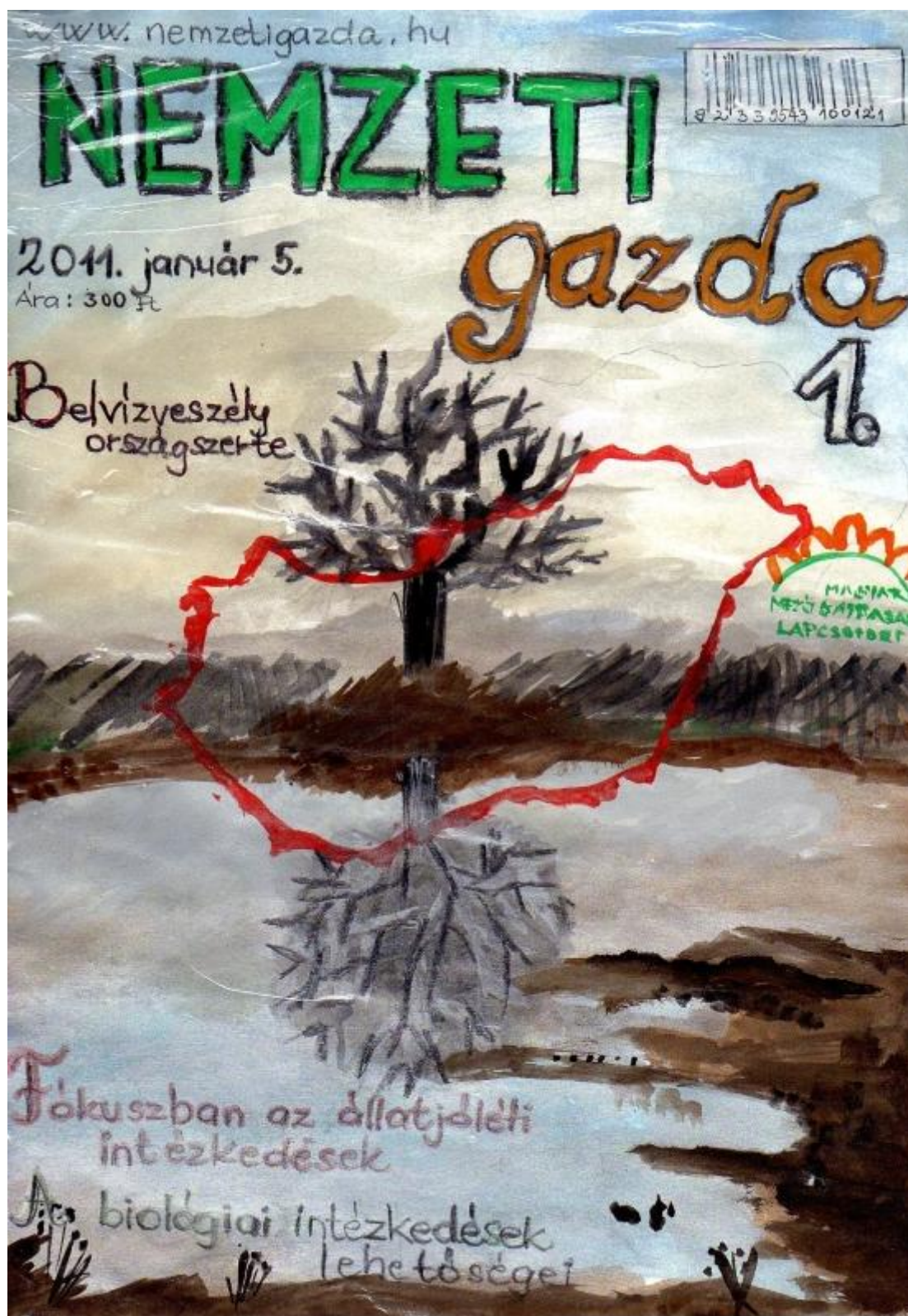
**„Töri Tudós Trió” – A CENTA Közép-európai Tanárakadémia és a Nemzeti Tankönyvkiadó
vetélkedője**

Alkossatok magyar szavakat az idegen szavak helyett!

	CSOKIS SÜTIK <i>Budapest, Don Bosco Katolikus Általános Iskola</i>	JÓKAI HŐSNŐI <i>Nyíregyháza, Szent Miklós Szent Miklós Óvoda és Iskola</i>	BÁNÁTI BAZSARÓZSÁK <i>Pécs, Mecsekaljai Jurisics Iskola</i>
pláza	üzleti sétáló		vásárgóc
disco	rázóhely	fényhangház	rop-lyuk
celeb	csillogember	hamvány (hamis bálvány)	
prezentáció	bámésztató	reklámmozi	
team	vegyesület	egycélség	
top 10	csakisalegjobbak	mostéppelsőtíz- holnapnembiztos	

Tervezték meg a Nemzeti Gazda című újság mai címlapját!

NÁDUDVAR KÖVETEI – Nádudvar, Kövy Sándor Általános Iskola

Falusi hétköznapiak: Készítsetek szemléltető rajzot az forráshoz!

„Széchenyi István gróf nagycenki birtokán a jobbágyok háza oromzatával és a belevágott két aprócska ablakkal nézett az utcára, míg hosszanti faluk mentén elkerített udvar húzódott. A szobák az épület közepén elhelyezett konyhából nyíltak. Az utcára néző szoba ünnepi alkalmakra és a vendégeknek volt fenntartva, míg a másik, a konyha túloldalán lévő egyszerre szolgált az étkezések és az alvás céljára.”

HONFOGLALÓK – Budapest, Teleki Blanka Általános Iskola

NÁDUDVAR KÖVETEI – Nádudvar, Kövy Sándor Általános Iskola

MÁRCIUSI IFJAK – Szombathely, Paragvári Utcai Általános Iskola

Előkelők bálja: Mi az összefüggés az udvar németesítő törekvései és a magyar divat kialakulása között?

TÚRÓ RUDI – Budapest, Karácsony Sándor Általános Iskola

Az németesítő törekvések,
és a nemzeti ébredés

Az osztrákok, amennyire csak lehetett igyekeztek beolvasztani a magyarokat a Habsburg Birodalomba. De bármennyire is törekedtek, a magyarokban éppen a nem kiábránd, ellenkező hatást váltottak ki: a nemzeti ébredést.

Divat lett a magyar nyelv, a magyar ruha, a magyar tánc, kultúra. Az emberek a „csakaszéki” címűval minél magyarságtól kezdtek el utálni; a férfiaknál divatos lett a magyaros kockás tréning, a posztmodernebb dalmány, a csendes magasságú, keset a kuncs kort edző kalap. (Igaz ennek nem edzett le a tetje.) A nők ruháin megjelentek a magyaros hímzések, más más vidékek motívumai, vagy éppen az együttesük. (Pl. kalocsai hímzés)

A magyar emberek, annak dacára, hogy a német volt a hivatalos, igyekeztek minél többen magyarul beszélni otthon, vagy társasági helyeken.

Itt bálokban elkezdte, a kuringő (a belsi) helyett; a magyar tánc és a zene.

Mennyire igaz a mondás: „Minél erősebben szontod, annál jobban kicsúszik a mátkodtól.” Ez egyfajta „passzív ellenállás”, igaz, így majd csak a Bach-korszakban helyük lett a néma, de határozott tiltakozás.

A király, II. József halálának híre még jobban fokozta ezt a lelkes hangulatot. „Meg előt a német világot” - írságotokak egy-máknak az emberek; sajnos ez nem teljesen így volt. Még nem is tudták, hogy vár rájuk egy szarvasaghar, s aztán egy újabb ilyen „dackorszak”.

II. József halálának hatására megalakultak az első magyar nyelvű jogszabályok, egyre több iskolában és egyetemen magyarul tanították az oktatást. Újult az iskolákban németül az egyetemen pedig latinul ment az óra illetve az előadás. Feladatot fordított magyaros (a dekadé és még sok más feltaláló) elsőként lett az a magyar nyelvű előadásokra (az egyetemen.)

Sajnos a magyarok közül nem mindenki vette magát igazán magyarnak; sokan beálltak az osztrákokhoz beszügőnek, s a magyar lelkü, igaz emberek bizony vigyázniuk kellett, hogy mit mond el ki előtt.

Készítsetek a leírásnak megfelelő divatrajzot!

„A hölgy haja az utolsó divat szerint csigákba – fürtökbe fésült, ezüsttel és arannyal gazdagon hímzett fehér atlaszselyem ruhájának derékrésze piros bársonyból készült, ujjai buggyosak. A dáma arannyal és ezüsttel dúsan hímzett, áttetsző anyagból készült fátylat és kötényt visel uszályos szoknyáján...

A „Gavallér” bíborszínű, párducbőrrel díszített mentét visel... Az égszínkék posztóból készült dolmány divatos szabású, hossza megegyezik a kabáttal, de gallérja, zsinóros gombolása magyaros. A szintén posztóból készült nadrág a lábra simul, a sarkantyús, aranyrojtta díszített „topány” is a régi formákat idézi, bár kissé emlékeztet a hölgyek csizmácskájára. A nyersbőr kalpag fejrésze – akár a cylinder – magas, s a fiatalember fürtös frizurája, hetyke kis bajusza igencsak divatos. Az öltözéket az udvari díszruhák fontos tartozéka, a kard egészíti ki.”

FONTOLVA HALADÓK – Tuzsér, Lónyay Menyhért Általános Iskola

Milyen hatása volt a családnak, a gyerekkori nevelésnek Széchenyi István felnőttkori tevékenységére?

KISFALUDY – Balatonfüred, Radnóti Miklós Általános Iskola, Kisfaludy

Ősrégi igazság, hogy senki nem tehet arról, mely földrészt mely országába, és milyen családba születik. Emberi értékét pedig mindenkinek az adja, hogy születésekor elfoglalt helyzetét miként tudja felhasználni saját személyiségének, szűkebb és tágabb környezetének fejlesztésére és kiteljesítésére. Ismert továbbá az embernek az a sajátossága, hogy a kisgyermekkorban szerzett családi és környezeti benyomásai mély nyomot hagynak személyiségében, és jórészt az életpályáját is meghatározzák.
A fent említett igazságoknak tipikus példáját láthatjuk Széchenyi István életútjában.

Apja, gróf Széchenyi Ferenc olyan királyhű, magát minden tekintetben magyarnak valló, családjában magyarul beszélő főnemes volt, aki születési helyzetéből adódott lehetőségeit hazája haladása érdekében törekedett kamatoztatni. Számára ezért nem a kiváltságai, a gondtalan, fényűző élet volt az elsődleges, hanem a hazája iránti mély elkötelezettség és tenni akarás vezette. Lehetőségei e nemes szándékai megvalósítására széleskörűek voltak. A király bizalmából magas állami tisztségeket töltött be, melyek jelentős javadalmakkal jártak. Ám annak is tudatában volt, hogy e gazdagsága és lehetőségei csak addig tartanak, amíg királyhűsége megkérdőjelezhetetlen. Amennyiben azt megszegi, vagy a felségárulásnak akár a gyanúja is rávetül, főnemessége és befolyása azonnal semmivé válik. Ezért családjában a királyhűség egyértelmű volt. A királynak iránta tanúsított bizalma adta az alapot vagyonához és befolyásához, ami lehetőséget adott arra, hogy a nemzet javára cselekedjék. Királyhűsége, és a nemzet haladása iránti mély elkötelezettsége tehát egymástól nem volt elválasztható.

A kor szokásainak és követelményeinek megfelelően családi környezete is főnemesi volt. Feleséget a Festetics családból választott. Abból a Festetics családból, amely vagyonának egy jelentős részét arra áldozta, hogy megalapítsa hazánk első felsőfokú gazdaszképző intézményét, a Georgikont. Ebben nem kizárólag a haza iránti elkötelezettsége vezette. Hanem az a szándéka, hogy példát mutasson: miként lehet termelékenyebbé, modernebbé fejleszteni saját birtokait.

Széchenyi István édesapja azzal írta be nevét Magyarország politikai és művelődéstörténetébe, hogy a nemzetnek adományozta könyvtárát, megalapítva a Magyar Nemzeti Múzeumot.

Ebben a légkörben nőtt fel Széchenyi István.

Az ifjú gróf gyermekkorában tehát bárhol tartózkodott, otthon, vagy anyai nagyszüleinél, a beszélgetésekben és a gyakorlatban arról hallott, és azt tapasztalta, hogy nekik, mint a főnemesi osztály tagjainak, példát kell mutatniuk birtokaik modernizálásában, és abban, hogy anyagi erejükhöz mérten, vagy afölött példát mutassanak az önzetlen, igaz hazafiságban.

Széchenyi Istvánt már neveltetése is arra ösztönözte, hogy széleskörű tájékozottságot szerezzen a világban. Királyhűsége vezette arra, hogy mint katona, képezze magát és részt vállaljon a királyi hatalom megvédésében, mint pl. a napóleoni háborúkban. Nyelvtudása és anyagi lehetőségei birtokában személyesen győződhetett meg arról, hogy a Habsburg birodalom határain túl, Európa haladóbbnak tartott felén miként épül a gazdaság, milyen társadalmi viszonyok uralkodnak, amelyek lehetővé teszik a gyorsabb tudományos és gazdasági fejlődést. Apjához hasonlóan kormánybiztosként vett részt a kereskedelem fejlesztésében oly fontos dunai hajózási akadályok lektüzdésében. Nyilván apja példáját

„Töri Tudós Trió” – A CENTA Közép-európai Tanárákadémia és a Nemzeti Tankönyvkiadó vetélkedője

követte abban is, amikor öt évvel a halála után, egyévi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Tudós Társaság létrehozásában.

A családi hagyományokat követte akkor is, amikor a magyarországi és az európai helyzetet összehasonlítva – gondolkodása nyomán - rájött azokra az alapvető társadalmi okokra, amelyek fejlődésünket akadályozzák (ösiség, hitelhiány).

Dolgozatomnak nem feladata Széchenyi életművének leírása. A fenti, rövid áttekintésből is kitűnhet, hogy Széchenyi emberi fejlődésében mekkora szerepe volt a családjának, a család hagyományainak. István gróf esetében ritka szerencsés egybeesés, hogy mind apai, mind pedig anyai ágon olyan benyomások érték, melyek egymást erősítették, s melyek összhatásának a hasznát a nemzet aratta le a polgári fejlődés felgyorsuló, forradalomba csúcsosodó időszakában.